

SABADELLENC

Semblança: Joana Soler i Garcia

Presidenta de Joventuts Musicals

Pere Font i Grasa

És un motiu de satisfacció el constatar la prevalença d'una entitat que enguany compleix els seus primers 50 anys de vida activa al servei de la divulgació musical. Els dinàmics membres de la junta directiva de Joventuts Musicals de Sabadell han preparat amb il·lusió un seguit d'actes per donar llustre a l'efemèride. La temporada regular, el festival d'estiu i tota la programació habitual, aplegaran aportacions socials i culturals de gran volada.

Parlar amb la presidenta de JJ.MM. és sempre un plaer. La Joana Soler i Garcia, que ocupa el càrrec des de l'any 1992, ens ha citat a l'estatge social de la Fundació Caixa Sabadell. Parla amb passió. Com aquell qui diu, no cal que li preguntis. Ella sempre ha estat així d'hiperactiva, amb un somriure i una simpatia que conviden a l'optimisme. És un no parar. Aquest dijous de gener disposa d'un temps limitat; donats els afers que l'ocupen per tal de lligar caps i nuar alguna clau de sol perquè no quedi fora del pentagrama. Usa i relliga l'adverbi "altrament", amb l'afany d'arribar a copsar totes les maneres possibles d'arrodonir aspectes del programa del cinquantenari.

És obligat parlar dels orígens: Com va néixer Joventuts Musicals de Sabadell ?

La fundació fou per voluntat expressa d'una persona: Josep Maria Llorens, el recordat i admirat pianista. És ell qui es va posar en contacte amb JJ.MM. de Barcelona. Fou una conseqüència lògica donada la seva professió. No era fàcil en aquell 1956 crear una associació, encara que fos de caire musical. Com a cobertura legal, els socis fundadors decidiren aixoplu-

Galeria

EXPOSICIONS
OBRA PERMANENT

PASSEIG DE LA PLAÇA MAJOR, 27
08201 Sabadell • Telf./fax 93 727 37 94

Interiors

"tot un estil"

MOBLE DISSENY
I DECORACIÓ

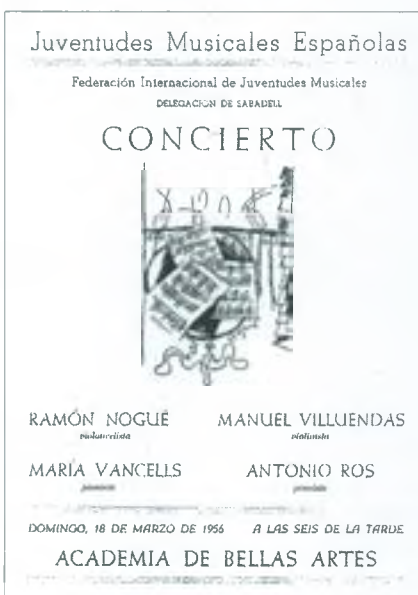
Sant Cugat, 11 - SABADELL

gar-se a l'Acadèmia de Belles Arts. Vist des d'ara pot semblar un anacronisme aquelles dificultats legals per constituir-se en associació; i per bé que encara avui resulta complicat, res a veure amb aquells entrebancs. Se'ls obligà a dependre de la delegació de JJ.MM. de Barcelona. El nom fundacional era carrincló i llarg: "Delegación de Juventudes Musicales Españolas de la Academia de Bellas Artes de Sabadell". Per tant no disposava d'estatuts propis. Bé, de mica en mica tot va anar canviant. Durant la presidència d'Antoni Quintana i Petrus, ens convertírem en Joventuts Musicals de Sabadell, amb la personalitat que ens donaven els estatuts. Una fita que no cal oblidar la situem l'any 1970, quant la junta directiva presidida per l'Enric Torrella redacta l'acta de les reunions en català. Una acció que ara és normal i que aleshores va marcar un abans i un després, de la concepció que els associats tenien plenament assumida com és la de la nostra catalanitat. Avui en dia som una entitat federada i confederada, no cal dir que amb nif propi, estatuts posats al dia i amb la certesa que la junta directiva treballa per amor a la música, a la ciutat i seguint fidels a la voluntat dels gairebé 300 associats, que són els han aconseguit que durant cinquanta anys a la ciutat s'hagi gaudit de concerts de manera ininterrompuda: Temporada rera temporada mai no els hem fallat.

Després de 50 anys, quin és el grau d'implicació de la gent més jove dins de l'entitat i quin és el concepte que mou la fundació europea de les Joventuts Musicals ?

Joventuts Musicals ha passat molts anys amb períodes on hi havia gent molt jove, i d'altres potser no tant. En aquests moments la junta aplega unes persones amb un ventall d'edat prou heterogeni i rejuenit. No totes les entitats poden dir el mateix. Hem patit durant un llarg període de temps la falta d'implicació dels joves. Aquests han tingut altres objectius, han viscut l'associacionisme d'una altra manera —ni millor ni pitjor, diferent— S'han implicat en ONGs. De fet, nosaltres també som una ONG; és a dir: una entitat sense ànim de lucre que lluita per divulgar la música. Naturalment que no som Metges sense fronteres. Seguint el símil, se'ns podria titllar de Música sense fronteres. Això és ben cert, tota vegada que fem promoció de la música per tal que arribi als més joves, als escolars, com també als adults que s'hi vulguin iniciar o els ja més sensibles per l'ortodòxia o aquells que prefereixen la innovació. Un dels al·licients substancials de l'activitat d'una associació de JJ.MM. de qualsevol part del món i, per tant, també de Sabadell, és el fet de formar part d'una gran cadena internacional que es coordina mitjançant la Federació Internacional de JJ.MM. que té la seva seu a Brussel·les. Aquesta Federació que es va organitzar l'any 1945, quan les JJ.MM. de Luxemburg, Bèlgica i França varen sentir la necessitat d'intercanviar les seves experiències, volia millorar els mètodes mitjançant els quals totes elles desenvolupaven una activitat que avui ens sembla ben fàcil: organitzar concerts per als

joves. Avui la Federació Internacional té una indiscutible tradició de treball que fa que els mètodes es vagin adaptant a la pròpia evolució del món i, sens dubte, dels mateixos joves. En realitat, JJ.MM. és una gran organització de serveis a la joventut, a la qual ofereix un gran ventall d'iniciatives on tots els joves, músics professionals o no, es poden incorporar. Arreu del món organitzen milers de concerts. Camps musicals, festivals, concursos i el seu suport a més d'un centenar d'orquestrats i corals internacionals. Resumint-ho: L'ideari es fonamenta en la divulgació de la música en tots els seus aspectes i sentits, perquè arribi absolutament a tothom com a mitjà d'educació i culturització de la humanitat.

Per tant sempre heu estat en contacte amb els centres escolars, cercant el coneixement i la divulgació de la cultura musical.

La primera audició per als nens i nenes del col·legi sabadellencs data de l'any 1958, es a dir: als dos anys de començar a funcionar a nivell local. Es feren un total de cinc audicions. A partir d'aquell moment JJ.MM. fou pionera i element innovador divulgant la cultura musical als més joves.

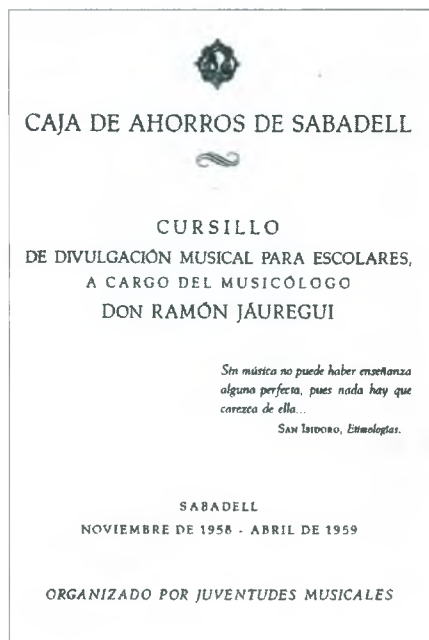
La Joana busca a l'arxiu. M'atansa el programa: "Caja de Ahorros de Sabadell. Cursillo de divulgación musical para escolares, a cargo del musicólogo don Ramón Jauregui. Sabadell: Noviembre de 1958 - abril de 1959. Organizado por Juventudes Musicales" A un costat del programa, en lletra ben menuda i en cursiva, llegim: "Sin música no puede haber enseñanza alguna perfecta, pues nada hay que carezca de ella... San Isidoro. Etimologías".

Aquest "cursillo" tractava des de qüestions bàsiques: "Qué es música"? fins un no menys sorprenent: "Individualismo musical de nuestros días. El futuro".

Darrera de tota associació preval el component social i cultural, raó primera de l'activitat que marquen els estatuts. També sol haver-hi una voluntat de servei a una determinada ideologia política o confessional...

Joventuts Musicals és una entitat totalment aconfessional i apolítica. El seu naixement així ho marca. La qual cosa no vol dir que no s'hagi posicionat opinant sobre temes culturals o de política cultural. Quedi clar que som una entitat declaradament catalana, declaradament sabadellenca i que sempre ens situem al costat de la defensa de les llibertats del país i de les persones que hi convivim. Naturalment a les entitats les serveixen les persones i les persones tenen les seves idees. Aquí mai no preguntem a un sou soci, a un directiu, quina és la seva creença religiosa; com tampoc quin peu polític calça. De la porta endins d'aquest estatge social, ningú no discuteix de temes polítics.

"L'aparició de JJ.MM. significà en aquell any de 1956, un reforçament del panorama musical a Sabadell, que ja era notable. Pel que fa a l'ensenyament, destacaven l'Escola Municipal de Música i algunes escoles privades, com la de Josep Maria Llorens i la d'Anna Fernández Recasens. Aquesta última deixeble de Frank Marshall, representava l'escola pianística de Granados; en morir, el 1995, la seva tasca ha estat recollida pels seus deixebles i es desenvolupa en la Fundació Tabal. Quant als concerts, l'Associació de Cultura Musical representava un dels moments més brillants

de la concertística sabadellenca; aquell 1956, amb col·laboració amb el Cercle Sabadellès que celebrava el seu centenari, programava artistes com les pianistes Alicia de Larrocha i Rosa Sabater, el guitarrista Narciso Yepes i l'Orquestra de Cambra de Barcelona, entre d'altres" (Manuel Costa Fernández, redactor del Manifest Fundacional de JJ.MM. de Sabadell)

Ha plogut molt des d'aleshores. Ara la ciutat disposa d'una oferta musical apreciable. Bé, que ja no esteu sols...

És cert que hi ha una major oferta musical, moltes més entitats que fan música. Penso, n'estic convençuda, que és bo que hi hagi molta música. Un somni, un desig que sempre tinc present és poder dir un dia que Sabadell és un punt de referència musical a nivell mundial ...talment com un petit Salzburg, o una gran Salzburg...

...Diria que és demanar un impossible.

Sol dir-se que per poder assolir el cim de l'Everest cal apuntar amb la sageta al sol; doncs, aleshores apuntem tan enllà com puguem per poder obtenir el màxim que sigui possible.

Amb motiu de la celebració d'aquests primers cinquanta anys potser us heu plantejat refundar l'entitat?

No, no, ni refundació ni renaixement. Cal continuar i intentar que amb els mitjans que en aquests moments tenim —que són ben precaris— programem buscant la millor qualitat possible per un públic entès i fidel. Cercar noves vies d'accés de la gent jove i adulta als nostres concerts. L'any 1956 tot era ben precari, i se'n van sortir. Proporcionalment hi havia més possibilitats per les aportacions institucionals o d'empreses que de mica en mica ho van anar deixant. Ara la ciutat disposa de moltes més entitats culturals i socials per la qual cosa

resulta més difícil buscar esponsors. Ara hi ha unes necessitats diferents. L'evolució social ens ha portat on estem i no ens podem queixar. Cal continuar caminant sempre endavant. No hi ha refundació amb motiu del cinquantenari. Servirà per recuperar algunes de les seccions que ja havien tingut cabuda, com ara el jazz, que un nou grup de persones ens han animat a tornar a engegar mitjançant una programació que ens agradaria que fos estable. També volem introduir als concerts les noves tendències, com ara les músiques transversals, o la música ètnica, obrir i marcar una nova via sota el que t'acabo d'avançar. Dissortadament no podem recuperar ni l'orquestra de cambra ni el cor que un dia van desaparèixer. Es fa difícil, molt difícil, en aquests moments posar en marxa una orquestra; en especial per la vessant econòmica, que no tant per la falta de músics.

Entra el sol de migdia que convida a passejar pels jardins. Els finestrals de l'antiga Escola Industrial estan entreoberts. Arriben dos membres més de la junta que després de saludar-nos es tanquen al despatxet per encetar tasques d'organització. La Joana atén a un mosso d'una empresa de logística que carreteja quatre caixes que, suposo -no tafanejo- poden ser plenes de programes. Ella signa l'albarà amb el llapis/punxó electrònic damunt l'ordinador portàtil. Fem una breu parada.

M'adono que la SEMBLANÇA m'està sortint allò que al Viena (el de les butifarres, no el de la capital valsera...) en diuen un mixto, altrament un biquini; és a dir: parlo més del "continente que no del contenido". Uf ¡¡¡. Hauria d'entendre que el personatge és la Joana i que JJ.MM. la sana excusa per fer-ne una doble visió del perquè de tot plegat. Li demano a la Joana Soler que m'ampliï la biografia que jo en prou feines tinc mig fragmentada. Sorpresa quan em confessa:

Jo vinc d'un camp ben allunyat de la música. Per ofici sóc cosidora de peces. Durant molts anys vaig exercir i em vaig dedicar al món de l'esport: entrenadora, monitora, professora d'educació física. Inicialment del món de l'atletisme. He fet alta muntanya, alpinisme, esquí...he pujat a l'Aneto per la banda de Coronas, no pas per la glacera. He fet espeleologia. Malgrat el que molta gent pot pensar, l'esport té un ritme i un moviment que no s'allunya en absolut de la música: l'esport és musical cent per cent. Cal que observis ,que t'hi fixis. Si ets capaç de poder "desenganxar" les imatges, veuràs com un tir de bàsquet a cistella és un moviment que surt d'un determinat nivell i que es va enlairant fins que està a uns quants metres de terra i vola...

...Diuen que a aquells que són contraris a l'esport en general, malgrat tot els agrada el bàsquet...

Pot ser... Però el futbol altrament: Un jugador que surt del mig del camp i que va passant d'un costat a l'altre, tots aquells driblings que el fan arribar davant de la porteria i xuta, té un moviment musical extraordinari. Amb el volei igualment, quan fan el "saque" o l'esmatxada és una preciositat... L'esquí és d'una bellesa extraordinària. els salts, l'eslalom ...

Malgrat aquesta versemblança entre el moviment de l'esport i el moviment musical, podríem dir que com Sant Pau vas caure del cavall en passar de l'exercici físic a la directiva de Joventuts Musicals.

No, no, jo ja tenia interioritzat tot aquest món musical. Des dels cinc anys que ja escoltava les òperes de Wagner, com també els concerts del Palau o les transmissions del Liceu. No, no vaig caure de cap cavall, no fou necessari "convertir-me". Les Escolapies i a cal senyor Valls (Nostra Llar), foren dues escoles molt importants en la meua formació que també incloïa l'aprenentatge musical. De més gran no vaig continuar perquè en aquells moments tampoc no n'estava convençuda, donades les dificultats d'una llarga carrera. Però la cultura musical em va quedar ben interioritzada. Si més no em vaig convertir en una consumidora de la cultura musical. La vinculació amb Joventuts Musicals va venir per iniciativa de l'Esteve Maria Costajussà, ell i altres socis em van demanar que m'hi presentés. Era l'any 1992 i encara continuo de presidenta.

Dues passions fortes: l'esport i la música. Pel que dius, pel que expliques, ambdós t'omplen plenament.

Com ja t'he dit, l'esport l'he viscut de manera extraordinària. Però també m'encanta el teatre, passejar, parlar amb la gent. M'encanta badar. Sí, badar. Puc quedar-me una bona estona contemplant un ocell, un arbre. Malgrat tot això, reconec que sóc un belluguet, gairebé sempre vaig accelerada. De petita solien dir-me que era molt badoca. Potser sí que aquesta

manera de ser m'ha portat a estimar tant i tant la música, el teatre, el cinema i l'esport en general.

La Joana acompanya cada inici de resposta amb un riure franc i obert. (Les preguntes que li faig tampoc no són per espantar ningú, clar). Reconeix que és molt parladora. Molt ceballuda, molt ceballuda. Va néixer al carrer Sant Antoni, 23, pis. La mare menjava un tall de síndria mentre admirava el castell de focs de la festa major allí al costat del campanar, un 5 d'agost. A les poques hores, ja despuntava l'albada del dia 6 i amb ella s'accelera el part. (Avis per als que no hi eren i/o per als nouvinguts poc ceballuts: abans la festa major era per Sant Fèlix/Sant Feliu, l'1 d'agost).

La Joana reconeix que és "explosiva" en la feina, en la presidència i en el tracte diari; potser tot plegat perquè li va rebotar en el seu cenacle matern el pim, pam, pum de la Pirotècnia Igual.

(Jo recomanaria a la Joana que guaiti les efemèrides del calendari per adonar-se que un 6 d'agost també fou molt explosiu i atòmic).

Els avantpassats: La mare i l'àvia eren d'origen uruguaià; l'avi, de Sabadell. Per la banda paterna, tenen l'origen a Vilanova, per bé que el pare va néixer a Picamoixons (prop Valls), ja que l'avi era ferroviari.

La Joana Soler, casada amb l'artista Jordi Roca, viu a la Creu Alta en un carrer de nissaga artística. Allí, en aquell cau entranyable -ella potser no se'n recorda-, fa un grapat d'anys vàrem sopar plegats tots tres i en conservo l'agradable sensació d'una vetllada en què vam xerrar i xerrar, pontificant de les coses humanes i algunes potser de divines. No arreglarem Sabadell però ben poc li va faltar.

Deixem-nos de divagacions.

Quin consideres que és el nivell musical de Sabadell en aquests moments?

Penso que Sabadell té un nivell musical important. És de les ciutats que fan més música a les aules escolars. Tenim Conservatori. Com ja t'he esmentat abans, hi ha la Simfònica del Vallès, els Amics de l'Òpera, grups de cambra, la nostra programació, la dels dijous a Belles Arts... nombrosos grups de rock. Cada dia es donen a conèixer nous instrumentistes. A més, gaudim de molta varietat en els estils; de pluralitat en el fons i en les formes d'aplicar la música. Gent rellevant en el món de la composició de música contemporània; un estol de

compositors de sardanes, clàssics i innovadors. A l'hora de citar noms propis pot passar que tinguis un oblit, però m'atreveixo a citar-ne alguns: Benet Casablanca, Pere Casas, Llorenç Balsach, Bernat Castillejos, Josep Maria Serracant...Som rics; rics en formació, programació i actuacions musicals. Ara més que mai. Clar que no n'hi ha mai prou. Jo tinc la creença, la il·lusió que la generació que va creixent cada cop està més formada musicalment. Abans érem uns pocs privilegiats els que poguérem gaudir d'aquest ensenyament i d'altres als quals els pares portaven als concerts. Quant una societat està ben formada musicalment, equival a què en el seu entorn es mou el progrés cultural. En els darrers anys l'Ajuntament de Sabadell hi ha intervingut positivament. Altres ajuntaments catalans de ciutats mitjanes no han tingut la mateixa decisió i embranzida política que aquí ha sabut impulsar el regidor de Cultura, en Joan Manau. S'han fet passes molt positives que és de justícia agrair. Quan abans t'he dit que el meu somni seria que Sabadell fos la gran Salzburg, no és d'ara; és un pensament que em ve de fa molts anys. Des d'aleshores s'ha caminat sempre endavant en el camp musical. Ho comparo amb aquell primer dia que contemplant Els Encantats vaig dir-me: "Quina il·lusió si els pogués pujar". Gràcies a l'esforç individual, al cap d'uns anys vaig grimpar-hi per la cara del davant. Una escalada inoblidable. Cal proposar-te fites, petites passes per assolir allò que et proposes. Així es forma la societat i així cal continuar treballant per divulgar la cultura musical. Que cada cop estigui més a l'abast de més persones. Sens dubte les noves generacions estan més formades musicalment.

L'aniversari de Johann Wolfgang Amadeus Mozart, del que enguany es commemora els 250 anys del naixement, coincideix amb els vostres 50 anys...

Mozart està per damunt de tots. La influència que ha tingut amb la seva prodigiosa música, la seva energia, que la mort prematura va tallar. Ens ha deixat una producció d'incalculable valor que el fan únic. No cal dir que l'obra mozartiana estarà ben present en els concerts d'enguany.

Em pots avançar a grans trets els actes socials i musicals que heu preparat amb motiu del cinquantenari?

Un dels somnis d'aquesta presidència era portar a Sabadell un concert de L'Ensemble de l'Academy of St. Martin in the Fields. Finalment serà una realitat el mes de juny; aquí hi tens la confirmació. (Em mostra la carta oficial). El juliol, estrena mundial per la Cobla Mediterrània d'una obra per a cobla de Josep Maria Serracant, dedicada a JM Sabadell, amb motiu del 50è aniversari. També pel juliol el recital del Quartet Casals, amb E. Bugalla i Josep Maria Almirón amb

JOVENTUTS MUSICALS DE SABADELL

piano a quatre mans. El 20 de juliol, tindrem aquí el Cor Vivaldi- Petits cantors de Catalunya, i el 27 de juliol, jazz amb la Locomotora Negra. Això no ho és tot, ja que encara falta confirmar algunes actuacions. No cal dir que es farà un sopar, ja que una celebració com aquesta bé que s'ho mereix. En el transcurs de la festa social, lliurarem la primera batuta commemorativa dels nostres 50 anys. Està per decidir si a partir d'aleshores el guardó serà anual o biannual. El que sí puc avançar és que la primera batuta li atorgarem al reconegut director Antoni Ros Marbà, que va participar com a pianista en el concert fundacional de la nostra entitat. Era el diumenge 18 de març de 1956 a l'Acadèmia de Belles Arts. A la primera part hi van intervenir el violoncel·lista Ramon Nogué i el pianista Marià Vancells. A la mitja part pronuncià un parlament en Narcís Bonet, president de la delegació barcelonesa de JJ.MM. A la segona part

actuaren: Manuel Villuendas, violinista i Antoni Ros, pianista; el qui seria futur gran director, de molt jove tingué bona relació amb els músics sabadellencs, especialment amb el també pianista Josep Maria Llorens. A més de la batuta, lliurarem insígnies d'honor als ex-presidents. També el desembre presentarem el llibre del cinquantenari i farem el concert extraordinari de Nadal. Dins de les propostes musicals d'aquest any, vull esmentar el fet que Joventuts Musicals d'Espanya ens ha concedit l'organització del concurs de corda dins del Concurs Permanent que a tot l'Estat s'organitza des de l'any 1979, amb l'objectiu d'impulsar la carrera musical dels joves intèrprets.

Sens dubte es tracta d'una més que notable programació d'actes, que cal suposar tenen un alt pressupost, valen una picossada ...

...Setanta mil euros. És un gran esforç, que esperem cobrir amb l'aportació de les institucions i empreses. Porta molta feina. Han estat dos anys treballant-hi contínuament. Arribat el moment de la celebració, dels concerts, la satisfacció de la junta pel treball ben fet no té preu. Tots plegats hi treballem amb molta il·lusió. Si no fos així seria impossible crear, produir i portar a l'escenari aquesta programació extraordinària.. Ningú dels que està aquí cobra un duro: tot ho fem per amor a la música, per amor a la joventut i per amor a Sabadell. És un treball constant, constant. Voldríem que la resposta del públic fos proporcional a la feina que hem fet. Que no passi com sovint sol succeir: a Sabadell cadascú va per ell. Espectadors en potència que prefereixen assistir a un concert de Barcelona, quan nosaltres aquí li brindem una programació notable. Ens ha passat sovint que un concert que no té res a envejar a l'oferta de Barcelona, aquí no arribem a omplir. Això ens dol molt i molt. No podem competir amb quantitat, ben cert; però sí amb qualitat.

La Joana Soler i García ha tocat moltes teclès; blanques o negres. Amb aquest insultant optimisme que traspua, encara espera trucar algunes portes per tal de quadrar el pressupost del cinquantenari. La Joana ha col·laborat amb moltes entitats: Joventut Atlètica, Agrupacions Narcís Giralt, Acadèmia de Belles Arts. Ha format part de la directiva de Joventuts Musicals de Catalunya i de la junta de Juventudes Musicales de España.

No para. La veu és un dels grans instruments. La comunicació és música. Suposo que per ella la vida és com una simfonia inacabada. Fins i tot m'atreveixo a dir que mai no ha perdut passada.

SABADELLENCS

L'Isidre

Ignasi Riera

El recent traspàs (16/01/06) del qui fou notable pedagog i polític sabadellenc: Isidre Creus i Virgili, va merèixer el següent comentari de l'escriptor Ignasi Riera a la seva columna diària a l'AVUI, que ens permetem reproduir com a sentit homenatge a la seva personalitat

Dilluns, a les 4 de la tarda, al tanatori de Sabadell, va ser enterrat Isidre Creus i Virgili, personalitat sabadellenca que ha marcat molts anys i molts esdeveniments de la vida social, cultural i política de la cocapital del Vallès Occidental. Perquè l'Isidre, un dels històrics del PSUC, ha estat notable com a pedagog, com a ceramista, com a generador de moviments culturals i socials, com a polític —va ser tinent d'alcalde de Cultura, quan era alcalde de la ciutat Toni Farrés—, i per damunt de tot, com a persona. Me'l va presentar un dia Marta Mata a Rosa Sensat, poc abans de la mort del dictador. I me'l va presentar perquè volia posar en marxa una revista en català per a gent jove, des d'aires nous, amb les dosis de transgressió indispensables per fer forat en una societat massa estantissa. Ja aleshores, l'Isidre Creus era, com el seu germà Ton, pedagog i pal de paller de l'Escola Nostra Llar, un dels motors de la renovació pedagògica a Sabadell i a Catalunya. Era, a més, ceramista: tenia taller a Sabadell. I, més tard, a la Mola de Formentera, on hem conviscut estius al llarg de prop de trenta anys. Recordarem les converses entre l'Isidre i el mític Gabrielelet, l'artesà formenterer, a qui el sabadellenc va assessorar en les regles secretes de l'ofici. A més, l'Isidre Creus ha estat, al llarg dels anys, un notable escriptor —que ha escrit molts papers i no ha editat en canvi cap llibre— i una mena de predicador popular, amb tocs de moralista àcrata, farcit de sabers universals, i un cuiner excepcional: el recordarem convertit en amfitrió i en profeta, amb moltes criatures al seu costat que l'escoltaven embadalides. Que descansi en pau !